

Ірина ХОРКАВА,

orcid.org/0000-0002-2215-2166

аспірант кафедри релігієзнавства і теології

Національного університету «Острозька академія»

(Україна, Львів) *khorkavairyna@gmail.com*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У ЛЬВОВІ В ЇЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ (1930-ТІ РР.)

У статті висвітлено діяльність Греко-католицької богословської академії у Львові. Основна увага зосереджена на питанні вдосконалення навчального процесу, зокрема залучення майбутніх богословів до активної краєзнавчої роботи. Проаналізовано основні її напрямки: методику проведення науково-пошукових досліджень, набуття навиків систематизації та опрацювання джерельних матеріалів для належної підготовки студентського дослідження, участь у навчальних екскурсіях Львовом, етнографічних експедиціях та археологічних розкопках на теренах Галичини, пошук та збирання речей церковного вжитку і обрядовості, проведення їх мистецтвознавчого аналізу та науково-інвентарної експертизи. Окреслено роль у краєзнавчій роботі досвідченого професорсько-викладацького колективу та керівництва навчальної установи.

Ключові слова: Греко-католицька богословська академія, краєзнавча робота, наукові семінари, археологічні експедиції, Я. Пастернак, І. Крип'якевич, М. Драган, митрополит А. Шептицький, Й. Сліпий.

Iryna KHORKAVA,

orcid.org/0000-0002-2215-2166

Postgraduate of the Department of Religious studies and Theology,

National University of Ostroh Academy

(Ukraine, Lviv) *khorkavairyna@gmail.com*

THE PLACE AND ROLE OF THE LOCAL LORE WORK OF THE STUDENTS OF GREEK CATHOLIC THEOLOGICAL ACADEMY IN LVIV IN ITS EDUCATIONAL PROCESS (THE 1930-S)

The article deals with the activity of Greek Catholic Theological Academy in Lviv in the context of clerical education of Galicia. The reasons caused the Metropolitan of Ukrainian Greek Catholic church A. Sheptytskyi to organize this educational institution have been analyzed. The emphasis is made on the peculiarities of the educational process, in particular the importance of the practical training not only theoretical lessons. They usually were called scientific seminars in everyday use. It was indicated, that Y. Slipyi as a rector and teacher of the academy directed future Greek Catholic clergy to increase their scientific level. Based on the documentary material, the author tries to investigate one of the segments of extra-curricular work, such as reasons, peculiarities, directions and achievements of the local lore studies. It was found out, that studies of history of the native land were carried out by the students-theologians during the ethnographic and archaeological expeditions. Their organizers and scientific mentors were professors I. Krypiakevych, K. Chekhovych, Ya. Pasternak, M. Drahan.

Led by the experienced faculty teaching staff, young scientists showed interest in the studies of the past and own people's traditions, their cultural heritage. In addition, students gained experience how to analyze and describe found rarities. They studied how to conduct scientific-inventory examination and restore damaged artworks or if it was necessary, to preserve them. From this point of view, young people had to realise the importance of preservation of memorials of spiritual and material culture for future generations. That's why, one of the Y. Slipyi's innovations was introduction of archeology course as a compulsory academic discipline. Ya. Pasternak as a teacher of this subject always engaged his students in the archaeological excavations. The expeditions usually took place on the territory of Galicia. The participation of students in the research of St. George Cathedral caves in Lviv, remains of temple-rotunda in Poberezhzhia village in Prykarpattia and ancient burial grounds on the territory of Lviv region was analyzed. In the future all the items found enlarged the museum collection, visualized and enriched educational process. It was proved that local lore studies promoted development of Ukrainian theological education and became one of the significant factors of the formation of new kind of young clergy in the academy who were true pastors of their people able to contribute into the national identity rise.

Key words: Greek Catholic Theological Academy, local lore work, scientific seminars, archaeological expeditions, I. Krypiakevych, Ya. Pasternak, M. Drahan, Y. Slipyi, Metropolitan A. Sheptytskyi.

Постановка проблеми. Особливе місце серед освітніх закладів, які здійснювали підготовку майбутніх кліриків на теренах Галичини у першій половині XX ст., займала Греко-католицька богословська академія у Львові (1929–1944 рр.). Вона була відкрита за сприяння митрополита Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ) Андрея Шептицького (1901–1944 рр.).

Він добре усвідомлював, що майбутнє української нації залежатиме від освіченої молоді. Саме тому митрополит не шкодував коштів на розвиток освітніх і просвітницьких закладів. Особливу увагу приділяв і розбудові Львівської, Перемишльської і Станіславської духовних семінарій, адже у них повинні були формуватися майбутні пастирі народу. Частина їхніх випускників продовжувала навчання за кордоном, інша – на богословському факультеті Львівського університету, де часто зазнавала полонізації. Зауважимо, що така освіта була доступною незначній кількості осіб. З огляду на це митрополит А. Шептицький починає реалізовувати план щодо відкриття академії, у якій молодь змогла б поглиблювати свої знання у філософському і теологічному напрямках. Цю ідею радо підтримав ректор Львівської духовної семінарії Йосип Сліпий (1926–1945 рр.). Саме на нього буде покладено вирішення адміністративних і господарських питань щодо її організації, а також підбір професорсько-викладацького колективу.

Аналіз досліджень. Роль представників УГКЦ в суспільно-політичному, культурному і водночас просвітницькому житті української спільноти у Галичині зацікавила низку сучасних дослідників. Чи не єдиною працею, яка розкриває діяльність Греко-католицької богословської академії на цих теренах, обставини організації, адміністрування, а також науково-педагогічну діяльність її працівників, було дослідження П. Сениці (Світильник істини, 1973: 15). Окремі елементи навчального процесу, які відбувалися за межами академічної установи, розкриваються у працях І. Ходак (Ходак, 2010: 43–46), І. Коваля, Р. Пахолук (Коваль, Пахолук, 2013: 21–24; Коваль, Миронюк, 2006), Е. Бистрицької (Бистрицька, 2003, 106–114). Варто зазначити, що проведені дослідження є суттєвими, проте роль краєзнавчої роботи юних кліриків розкрито недостатньо. Для поглибленого вивчення та розуміння специфіки науково – пошукової роботи слід детально дослідити джерельні матеріали, які перебувають у фондах Центрального державного історичного архіву у Львові.

Мета статті. Проаналізувати важливість краєзнавчої роботи у навчальному і науковому про-

цесі, яка проводилася у стінах Греко-католицької богословської академії, та з'ясувати її вплив на розвиток богословської науки в цілому; висвітлити роль досвідчених педагогів у залученні студентів-богословів до участі в етнографічних і археологічних експедиціях та прищепленні їм любові до вивчення рідного краю.

Виклад основного матеріалу. Однією із характерних рис діяльності академії було постійне вдосконалення у ній навчально-виховного процесу. Саме тому плекання богословської науки керівництвом академії спрямовувалося на підвищення наукового рівня майбутніх греко-католицьких кліриків (ЦДІАУ: 52). З цієї метою Й. Сліпий ще 1922 р. організував науково-видавничий центр. Він отримав назву Богословського Наукового товариства (далі – БНТ) (Назарко, 1962: 235). Усі наукові доробки професорсько-викладацького колективу та студентів публікувалися у щоквартальнику «Богословія», який видавався БНТ. Зауважимо, що дослідницькі матеріали мали високий науковий рівень. Про це свідчили численні схвальні відгуки, які містилися у тодішніх фахових українських і закордонних виданнях (Бистрицька, 2003: 107).

Про здійснення окреслених задумів також свідчить організація гурткової роботи. Вона проводилася викладачами на тематичних семінарах, які відбувалися в межах навчальної програми (Сениця, 1973: 325). Особливе місце серед них посідали семінари з історії української Церкви, мистецтва, церковно-слов'янської мови, а також догматичний, біблійний, правничий, гомілетичний, катехитичний та соціологічний (Ленчик, 2010: 444). Водночас неабияке зацікавлення у студентів викликала робота, яка відбувалася поза межами академічної установи. З огляду на це допитливі юнаки у 30-х роках XX ст. активно проявили себе у роботі семінару з історії галицьких парафій, але у повсякденному вжитку його називали краєзнавчим гуртком.

Він розгорнув свою роботу під час літнього семестру 1934/1935 навчального року (далі – н. р.), але перше його засідання відбулося ще 4 березня 1935 р. (ЦДІАУ: 3). На думку його організаторів, створення краєзнавчого гуртка впливало з обставин, «у яких опинився наш нарід <...> ми мусли піти в народ, пригадати йому його минуле, навчити його цінити свою рідну батьківщину» (ЦДІАУ: 2). Але для реалізації цієї мети самим студентам та їх наставникам слід було докладніше пізнавати повсякденне життя народу.

Водночас ректор академії Йосип Сліпий неодноразово наголошував студентам на важливості

краєзнавчих досліджень. За його переконанням, особливо потрібні вони у часи воєнних лихоліть, оскільки саме тоді втрачаються цінні пам'ятки національної культури та ідуть із життя свідки подій, які б могли розповісти про історію краю та діяльність Церкви.

Ідейними натхненниками та організаторами цього гуртка були професори Іван Крип'якевич, Костянтин Чехович, Ярослав Пастернак і Михайло Драган (ЦДІАУ: 3). Завданням цього гуртка було дослідження історії греко-католицьких парафій та просвітницької роботи духовенства на теренах Галичини. Водночас його керівники ставили перед собою завдання ознайомити студентів із письмовими, усними та речовими джерелами місцевої історії та вміло використовувати їх у майбутній науковій і водночас душпастирській роботі.

Одним із таких викладачів, які зуміли захопити студентів до цікавих історичних досліджень, був І. Крип'якевич. Так, колишній його студент згадував: «Професор Крип'якевич вмів студентам вказати, як ці матеріали збирати, опрацьовувати, звертав увагу на такі джерела, куди часом люди, навіть вчені, не завжди заглядали <...>, був завжди приязний до студентів і посвячував багато часу, щоб зацікавити науковими дослідженнями» (Клименко, 2008: 2).

Багато уваги викладачі зосереджували на питаннях, які стосувалися методики проведення краєзнавчої роботи, адже юнаки з такою формою роботи стикалися чи не вперше. З огляду на це професор К. Чехович виголосив низку доповідей, які могли допомогти студентам якісно виконувати поставлені завдання. Серед них були такі доповіді: «Праця краєзнавчого гуртка в ділянці етнографії», «Важливість краєзнавчої праці», а також «Дещо про краєзнавство» (ЦДІАУ: 11).

Учасником цього гуртка міг стати кожен бажаючий студент, оскільки участь у ньому була добровільною. Зрештою, студентів старших курсів нараховувалося близько 20 осіб, а молодших – у 1934/1935 н. р. було 22 особи, у 1935/1936 н. р. – 25, у 1936/1937 н. р. – 23, 1937/1938 н. р. – 21 (ЦДІАУ: 20).

Його засідання відбувалися раз на тиждень. Під час них обговорювалися питання як організаційного, так навчально-наукового характеру. Впродовж 1934/1935 н. р. їх відбулося 7, у 1935/1936 н. р. – 20, у 1936/1937 н. р. – 15, у 1937/1938 н. р. – 19. Акцентуємо, що робота краєзнавчого гуртка протягом літнього семестру 1934/1935 н. р. охоплювала переважно дослідження джерел історії греко-католицьких парафій на території Галичини. Молоді науковці навчалися умінню правильно

аналізувати тексти літописів, грамот, актів, документів місцевих архівів. Крім того, вони опрацьовували матеріали, які зберігалися у церквах, громадських установах та належали окремим приватним особам. Для дослідницьких завдань використовувалися архівні матеріали, зокрема акти городських і земських судів, люстрацій та поборових книг. Згодом на їх основі юнаки опублікували власні статті (Ходак, 2013: 44). Над цією роботою впродовж тривалого часу активно працювало 15 студентів. Під керівництвом своїх наставників юнаки також вчилися аналізувати тексти грамот, які розкривали окремі сторінки історії УГКЦ у певному регіоні.

Особливе місце серед заходів краєзнавчої роботи посіло виконання індивідуальних завдань. На початку нового навчального року керівники краєзнавчого гуртка оголошували перелік питань, які виносилися для майбутньої роботи. Вона полягала у вивченні сторінок історії місцевості, яка обиралася студентами за власними вподобаннями. У подальшому зі своїми роботами юні науковці ознайомлювали присутніх під час планових засідань семінару (ЦДІАУ: 21). Зокрема, 1936 р. таких доповідей було 18, серед них такі: «Що таке іконографія?», «Типи наших церков», «Весілля мого села», «Охорона природи», «Історичні пам'ятки Галича», «Про українські писанки», «Про українські мельодії» та інші (ЦДІАУ: 17). Зауважимо, що дослідження цього гуртка охоплювали тематику навчальних курсів. Так, професор І. Крип'якевич викладав для студентів навчальну дисципліну «Історія України в XVII – XVIII ст.». Студенти третього і четвертого курсів виконували завдання на семінарі, який називався «Досліди над історією греко-католицьких парохій в Галичині» (ЦДІАУ: 22).

Для якісного проведення краєзнавчих досліджень юні дослідники брали до уваги матеріали, які знаходили під час експедицій територією Галичини. Крім збирання етнографічних матеріалів, учасники гуртка намагалися віднаходити цінні речі, які могли поглибити знання молодих дослідників у регіональному краєзнавстві та етнографії. Про одну з них так згадує Ярослав Дашкевич: «З отцем Й. Сліпим ми їздили до Криниці – села, щоб оглянути стильову церкву та парафіяльний будинок, обладнаний різьбленими лемківськими меблями» (Дашкевич, 2007: 627). Ректор академії не оминав можливості особисто оглянути цінні пам'ятки. Так, під час поїздки до с. Жирівка, яка відбулася 19 квітня 1934 р., увагу Й. Сліпого привернула місцева церква та давні ікони, які були у ній (ЦДІАУ: 12).

Питомці, а саме так тоді зазвичай називали студентів Греко-католицької богословської академії, перебуваючи на літніх канікулах, повинні були продовжувати розпочату під час семестру роботу, зокрема, віднаходити пам'ятки мистецтва, які уже не використовувалися у церковному вжитку, для поповнення колекції музею академії (Сидор, 2008: 128). Крім того, молодь водночас із етнографічними дослідженнями долучалася до активного відпочинку. Так, один із випускників академії Богдан Ганушевський згадував, що під час чергової навчальної експедиції, яка відбувалася у липні 1938 р., студентам запам'ятався сплав річками Стир – Прип'ять – Королівський канал – Мухавець (Сениця, 1983: 531).

Впродовж 1937/1938 н. р. відбулося 14 засідань краєзнавчого гуртка та організовано 5 екскурсій до музеїв Львова та за його межі. У грудні 1937 р. студенти ознайомилися із колекцією творів мистецтва і предметів старовини, відвідавши музей Наукового товариства імені Т. Шевченка (далі – НТШ). Основними набутками роботи гуртка за 1937/1938 н. р. була низка теоретичних досліджень. Так, І. Крип'якевич презентував свою працю «Про українську старовину Львова», Володимир Сень – «Дещо про Холмщину», Володимир Підганюк – «Про культурно-освітній рух на Лемківщині» та «Про релігійний рух на Лемківщині» (ЦДІАУ: 4).

Учасники краєзнавчого гуртка активно працювали і над поповненням фондів бібліотеки та музею Греко-католицької богословської академії. Так, завдячуючи їм, до її бібліотеки надійшло 10 книг богослужбового характеру, фонди музею збагатилися 82 предметами. Серед них було 30 ікон, написаних на дереві та полотні, 1 – на склі, 2 фелоні, 3 орарі, 2 нарукавники, 9 комплектів кремінного знаряддя, 19 давніх монет, 3 ручні хрестики, пояс, дароносниця, дискос, чаша, патериця, модзір, хрестик, берівка на горілку, різьблений стіл (ЦДІАУ: 16). Крім того, упродовж 1936 р. було зібрано та опрацьовано 250 етнографічних матеріалів. Учасники експедицій вивчали звичаї косарів, молитви, які читали селяни під час поховального обряду, і три описи весільних обрядів (ЦДІАУ: 11).

Водночас формуванням колекції музею академії займався М. Драган. Він проводив опис та науково-інвентарну експертизу нових надходжень, їхній мистецтвознавчий аналіз. Під його керівництвом студенти проводили докладний опис зовнішнього вигляду кожного предмета, з'ясували час його створення, стиль, майстра або осередок, в якому він міг бути виконаний. Також обов'язково фіксувався стан збереженості кожної пам'ятки. Крім того, М. Драган проводив реставрацію пошкоджених тво-

рив мистецтва або, якщо це було необхідно, здійснював їхню консервацію (Сидор, 2008: 128).

Водночас із заходами, спрямованими на теоретичне закріплення матеріалу, проводилася й практична робота. Митрополит А. Шептицький і Й. Сліпий добре розуміли важливість для краєзнавчих студентських досліджень вивчення азів археології. Насамперед, ці знання сприятимуть поглибленому вивченню споріднених із нею богословських дисциплін, зокрема біблійної археології, біблійної герменевтики, практичних вправ біблійного семінару тощо (ЦДІАУ: 7). Крім збирання цінних речей давнини, питомці ознайомилися з новими підходами щодо охорони та збереження віднайдених раритетів (Коваль, Пахолок, 2013: 23).

Яскравим свідченням цього було заснування у навчальному закладі кафедри археології. Її очолював професор Ярослав Пастернак. Упродовж 1928–1939 рр. він очолював музей НТШ (Ленчик, 1983: 156) та водночас належав до професорсько-викладацького колективу академії. Під його керівництвом питомці Богословської академії стали активно залучатися до археологічних досліджень (Киричук, 2017: 293). Спеціально для студентів духовних навчальних закладів Я. Пастернак написав підручник, в якому на основі речових знахідок простежувалася історія Західної України і Закарпаття. Це дослідження здобуло неабияке визнання серед колег та вихованців академії. Як вважав сам вчений, його лекції піднесли «освітній рівень будучих священиків та належного їм престижу як учителів народу» (Гаврилюк, 2010: 16). А про найважливіші археологічні відкриття на теренах Святої землі поглиблено науковець розповідав у навчальному курсі «Біблійна археологія» (Коваль, Миронюк, 2016: 27). З огляду на це у пам'яті студентів академії Я. Пастернак залишився не лише як фахівець у галузі теоретичної і практичної археології, відомий у тодішньому науковому світі завдяки своїм розкопкам на теренах Чехословаччини, Закарпаття і Галичини, але і як талановитий педагог (Сениця, 1983: 549).

У 1931/1935 рр. разом зі студентами Я. Пастернак виявив низку археологічних пам'яток в околицях міст Ходорова, Бібрки, Перемишлян (суч. Львівська обл.) та інших населених пунктів Галичини. Він любив повторювати, що завдяки таким дослідженням, у яких брали участь студенти, «виховується нове покоління духовенства, яке, попри теологічну високу освіту, винесе з мурів Богословської Академії ще й нове теоретичне й практичне значення знання рідної старовини, вже необхідне сьогодні під час культурно-освітньої праці на селі» (Гаврилюк, 2010: 16).

Розгортанню та реалізації творчих та науково-педагогічних планів дослідника сприяв і забезпечував стабільне фінансування митрополит А. Шептицький. Саме він запропонував Я. Пастернаку провести розкопки у підземеллях собору Святого Юрія у Львові. Активна пошукова робота у них розпочалася у червні 1932 р. (Коваль, Миронюк, 2016: 30). Так, уже перші випускники академії під керівництвом досвідченого фахівця залучалися до незнайомого досі виду дослідницьких занять. Завдяки їхній спільній роботі було виявлено п'ять поховань, серед яких були останки галицьких архієреїв, священників, монахів (зокрема, кардинала Сильвестра Сембратовича (1895–1898 рр.) (Пастернак, 1932: 313). Починаючи з 21 червня 1933 р., розкопки продовжувалися і зосередилися на вивченні залишків фундаменту головної апсиди храму, який був розібраний 1743 р. за вказівкою майбутнього єпископа УГКЦ Лева Шептицького (1747–1778 рр.) (Пастернак, 1934: 287).

Неабияке захоплення в юнаків викликали археологічні експедиції, які припали на 1932–1939 рр. Завдяки першій, яка проводилася у с. Делеві на Тлумаччині, було виявлено поховання, датовані XV ст. Такий же тип захоронень був зафіксований під час розкопок у с. Осталоновичі на Львівщині, де було віднайдено і досліджено три могили. Унікальне відкриття експедиція зробила в с. Залісці поблизу м. Ходорова (суч. Жидачівський р-н Львівської обл.). Внаслідок розкопок було виявлено поселення та могильник, датування яких збігається з часом існування липецької археологічної культури. Аналіз речових матеріалів дозволив ученому зробити висновок, що носієм цієї культури було трако-дацьке населення, яке прийшло з-за Карпат у Галичину. Завершився сезон розкопок 1932 р. дослідженнями могили залізного віку у с. Янчині Львівської обл. (Коваль, Миронюк, 2006: 29).

Під час таких навчальних подорожей Я. Пастернак розповідав студентам про основні риси, методику проведення археологічних досліджень. Він радо ділився досвідом з юними колегами та зауважував: «Археологічні знахідки – це всенародне добро, <...> бо тільки з них ми можемо довідатися про доісторичні часи нашого рідного краю, про його тодішніх мешканців та їхню культуру» (Коваль, Миронюк, 2006: 28). Одне із важливих наукових відкриттів, до яких були залучені вихованці Богослов-

ської академії, було зроблено 1935 р. Дослідження проводилися у с. Побережжя на Прикарпатті. Аналіз залишків фундаменту храму-ротонди дозволив краєзнавцям поглиблено вивчити період правління короля Данила Галицького (1205–1264 рр.) (Коваль, Пахолок, 2013: 23).

Упродовж 1932–1936 рр. за сприяння керівництва академії студенти взяли участь у семи наукових експедиціях на теренах Галичини. У ході їхньої роботи було відкрито десятки городищ, селищ, стоянок, могильників, які належали до різночасових археологічних періодів (Коваль, Пахолок, 2013: 23).

Останньою спільною науково-практичною роботою професора Я. Пастернака зі студентами – богословами було дослідження крипти академічного храму Святого Духа. Вони проводилися у травні 1938 р. на прохання Й. Сліпого. Дослідниками було зафіксовано рідкісний поховальний звичай, який проводили ченці домініканського ордену у XVIII ст. Зокрема, вони клали своїх померлих на кам'яний поміст, а потім тлінні останки скидали до братської могили, виритої в одному із кутків крипти (Коваль, Пахолок, 2013: 23–24).

Отже, залучення студентів до пошуку речових та усних пам'яток сприяло розвитку навичок фахового підходу у дослідженні історії, обрядовості, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва рідного краю.

Висновки. Навчально-виховний процес у Греко-католицькій богословській академії у Львові був спрямований на належну підготовку майбутніх кліриків УГКЦ. Доволі значимим його сегментом стала краєзнавча робота. Вона спрямовувалася на формування у юнаків інтересу до вивчення традицій власного народу, шанобливого ставлення до його культурної спадщини, а також залучення їх до результативної наукової праці. З цією метою такі викладачі академії, як І. Крип'якевич, Я. Пастернак, М. Драган і К. Чехович організовували археологічні експедиції, залучали студентів до етнографічної та пам'ятко-охоронної роботи, а також до опрацювання артефактів, виявлених та залучених до колекції академії. З часом певна частина цих пам'яток потрапила до складу фондової збірки музею академії, який почав діяти з 1932 р. Також значущим наслідком краєзнавчої роботи, яка проводилася у стінах академії, було виховання молодих людей як усебічно розвинених кліриків, громадян і патріотів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк О. Н. Підтримка митрополитом Андреем Шептицьким пам'яткоохоронної діяльності на західно-українських землях у 1920–1930-х роках. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/historya/chive/35/2.pdf>.
2. Дашкевич Я. Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури. Львів, 2007. 808 с.

3. Клименко Н. П. Педагогічна діяльність видатного історика І. Крип'якевича в вищих навчальних закладах (1921–1946 рр.). URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2008_2108knprnz.pdf.
4. Ленцик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свічадо, 2010. 608 с.
5. Світильник істини: джерела до історії Української католицької Богословської Академії у Львові 1928–1929–1944 / зібрав П. Сениця. Торонто, 1973. 719 с.
6. Сидор О. Патріарх Йосиф Сліпий: музейницький аспект культурно-мистецької діяльності. Галицька митрополія 1303–1807–2007: статті і матеріали / ред. З. Білик, В. Гаюк, Я. Дашкевич, М. Кашуба, Л. Моравська, М. Омелчук, І. Орлевич, І. Паславський, О. Сидор. Львів: Вид-во Львівського музею історії релігії «Логос», 2008. С. 125–135.
7. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАУ). Ф. 451, Оп. 1, Спр. 126. Звіт про діяльність краєзнавчого гуртка за 1936/1938 рр. арк. 2–17.
8. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 451, Оп. 1, Спр. 137. Звіти про проведення семінарських занять з різних дисциплін (1934–1939). арк. 20–22.
9. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 451, Оп. 1, Спр. 1. Статути семінарії і академії. С. 52.
10. Ходак І. Внесок митрополита Йосифа Сліпого у розвиток богословської освіти у 20–30 рр. XX ст. Краєзнавство. 2010. № 3. С. 43–46.
11. Коваль І. Пахолок Р. Студентська науково-дослідницька робота в системі чоловічої богословської освіти Галичини (1929–1939 роки). Обрії. 2013. № 1 (36). С. 21–24.
12. Пастернак Я. Звіт з археологічних дослідів у підземеллях св. Юрія у Львові. Богословія. 1932. Т. X. Кн. 4. С. 312–315.
13. Ленцик В. Слуга Божий Кир Андрей Шептицький добродій української культури. Богословія. 1983. Т. XLVII. Кн. 1–4. С. 151–162.
14. Пастернак Я. Археологічні розкопки літом 1933 р. на терені катедри св. Юрія у Львові. Богословія. 1934. Т. XII. Кн. 4. С. 287–290.
15. Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові 1928–1929–1944. Частина III / зібрав і опублікував др. Павло Сениця. Торонто, Чикаго, 1983. 960 с.
16. Назарко І. ЧСВВ. Київські і Галицькі митрополити: біографічні нариси (1590–1960). Рим: ОО. Василяни, 1962. 271 с.
17. Бистрицька Е. Йосиф Сліпий – організатор богословської науки в Україні. Патріарх Йосиф Сліпий як визначний український ієрарх, науковець та патріарх: матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 20 червня 2002 р.). Київ: Українська Видавнича Спілка, 2003. С. 106–114.
18. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 451, Оп. 2, Спр. 143. Листування ректора Сліпого Йосифа з монахнями орденів ЧСВВ і «Сестер служебниць Пречистої Діви Марії» в місцевостях на букви «А» – «Л». арк. 12.
19. Киричук О. Львівська духовна семінарія УГКЦ та Богословська академія під керівництвом ректора Йосифа Сліпого (1926–1939 рр.) Науковий щорічник «Історія релігій в Україні» / за заг. ред. М. Капралія, О. Киричук, І. Орлевич; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди, КЗ ЛОР «Львівський музей історії релігії». Львів: «Логос», 2017. Вип. 27. С. 288–302.
20. Коваль І., Миронюк І. Ярослав Пастернак – дослідник старожитностей України. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 144 с.
21. ЦДІАУ, м. Львів. Ф. 451, Оп. 1, Спр. 75. Програми викладів Греко-католицької богословської академії. арк. 7.

REFERENCES

1. Havryliuk O.N. Pidtrymka mytropolytom Andreiem Sheptytskym pam'iatkookhoronnoi diialnosti na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 1920-1930-kh rokakh [Support by Metropolitan Andriy Sheptytsky for protection activities in the West Ukrainian lands in the 1920–1930-s] [in Ukraine]
2. Dashkevych Ya. Postati: narysy pro diiachiv istorii, polityky, kultury [Stands: Essays on the figures of history, politics, culture]. Lviv, 2007. 808 p. [in Ukraine]
3. Klymenko N.P. Pedagogichna diialnist vydatnoho istoryka I. Kryp'iakevycha v vyshchyykh navchalnykh zakladakh (1921-1946 rr.) [Pedagogical activity of the prominent historian I. Kripyakevich in higher educational institutions (1921–1946 gg.)] [in Ukraine]
4. Lentsyk V. Vyznachni postati Ukrainskoi Tserkvy: Mytropolyt Andrei Sheptytsky i Patriarkh Yosyf Slipyi [Famous figures of the Ukrainian Church: Metropolitan Andrei Sheptytsky and Patriarch Josyf Slipyi]. Lviv: Svichado, 2010. 608 p. [in Ukraine]
5. Svitylnyk istyny: Dzherela do istorii Ukrainskoi katolytskoi Bohoslovskoi Akademii u Lvovi 1928–1929–1944 [Lamp of Truth: Sources to the History of the Ukrainian Catholic Theological Academy in Lviv 1928–1929–1944. Part I]. Toronto, 1973. 719 p. [in Canada]
6. Sydor O. Patriarkh Yosyf Slipyi: muzeinytskyi aspekt kulturno-mystetskoi diialnosti [Patriarch Joseph Slipyi: museum aspects of cultural and arts activities] / O. Sydor. Halytska mytropoliia 1303–1807–2007: Statti i materialy / Red. kol.: Z. Bilyk, V. Haiuk, Ya. Dashkevych, M. Kashuba, L. Moravska, M. Omelchuk, I. Orlevych, I. Paslavskiy, O. Sydor. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho muzeiu istorii relihii “Lohos”, 2008. pp. 125-135 [in Ukraine]
7. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (dali - TsDIAU) [Central State Historical Archive, Lviv]. F.451, Op.1, Spr.126. Zvit pro diialnist kraieznavchoho hurtka za 1936/1938 rr. pp. 2–17[in Ukraine]
8. TsDIAU, m. Lviv. [Central State Historical Archive, Lviv]. F.451, Op.1, Spr.137. Zvity pro provedennia seminarskykh zaniat z riznykh dystsyplyn (1934-1939). pp. 20–22 [in Ukraine]

9. TsDIAU, m. Lviv. [Central State Historical Archive, Lviv]. F.451, Op.1, Spr.1. Statuty seminarii i akademii. p. 52 [in Ukraine]
10. Khodak I. Vnesok mytropolity Yosyfa Slipoho u rozvytok bohoslovskoi osvity u 20-30 rr. XX st. [Contribution of Metropolitan Joseph Slipyj to the development of theological education in the 20-30's. XX centuries] / I. Khodak // Kraieznavstvo. 2010. № 3. pp. 43 - 46 [in Ukraine]
11. Koval I. Pakholok R. Studentska naukovo-doslidnytska robota v systemi cholovichoї bohoslovskoi osvity Halychyny (1929 – 1939 roky) [Student research work in the system of male theological education of Galicia (1929-1939)] / I. Koval, R. Pakholok // Obrii. 2013. № 1(36). p. 21–24[in Ukraine]
12. Pasternak Ya. Zvit z arkhеolohichnykh doslidiv u pidzemelliakh sv. Yuriia u Lvovi [Report on archaeological research in the dungeons of St. George in Lviv]. / Ya. Pasternak // Bohosloviia. 1932. T. X. Kn. 4. pp. 312 – 315 [in Ukraine]
13. Lentsyk V. Sluha Bozhyi Kyr Andrei Sheptytskyi dobrodii ukrainskoi kultury [Servant of God Cyrus Andrey Sheptytsky is a good Ukrainian culture] / V. Lentsyk // Bohosloviia. 1983. T. XLVII. Kn. 1- 4. pp. 151 – 162 [in Ukraine]
14. Pasternak Ya. Arkheolohichni rozkopky litom 1933 r. na tereni katedry sv. Yuriia u Lvovi [Archaeological excavations in the summer of 1933 on the territory of the Cathedral of St. George in Lviv]. / Ya. Pasternak // Bohosloviia. 1934. T. XII. Kn. 4. pp. 287–290 [in Ukraine]
15. Svitylnyk istyny: Dzherela do istorii Ukrainkoi Katolytskoi Bohoslovskoi Akademii u Lvovi 1928 – 1929 – 1944. Chastyna III [Lamp of Truth: Sources to the History of the Ukrainian Catholic Theological Academy in Lviv 1928-1929-1944. Past II]. Materialy zibrav i opublikuvav dr. Pavlo Senytsia. Toronto – Chykaho, 1983. 960 p. [in Canada]
16. Nazarko I., ChSVV. Kyivski i Halytski mytropolity: biohrafichni narysy (1590–1960) [Kiev and Galician Metropolitan: Biographical Essays]. Rym: OO. Vasyliiany, 1962. 271 p. [in Ukraine]
17. Bystrytska E. Yosyf Slipyi – orhanizator bohoslovskoi nauky v Ukraini / E. Bystrytska // Patriarkh Yosyf Slipyi yak vyznachnyi ukrainskyi iierarkh, naukovets ta patriarkh [Joseph Slipy is the organizer of theological science in Ukraine] Materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii, 20 chervnia 2002 r., m. Kyiv. Kyiv: Ukrainka Vydavnycha Spilka, 2003. pp. 106–114 [in Ukraine]
18. TsDIAU, m. Lviv. [Central State Historical Archive, Lviv]. F. 451, Op. 2, Spr. 143. Lystuvannia rektora Slipoho Yosyfa z monakhyniamy ordeniv ChSVV i “Sester sluzhebnyts Prechystoi Divy Marii” v mistsevostiakh na bukvy “A” – “L”. p. 12 [in Ukraine]
19. Kyrychuk O. Lvivska dukhovna seminariia UHKTs ta Bohoslovka akademiia pid kerivnytstvom rektora Yosyfa Slipoho (1926 – 1939 rr.) / O. Kyrychuk // Naukovyi shchorichnyk “Istoriia religii v Ukraini” / Za zah. red. M. Kapralia, O. Kyrychuk, I. Orlevych / Instytut ukrainskoi arkhеohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho; Instytut filosofii im. H. S. Skovorody, KZ LOR “Lvivskyi muzei istorii religii”. [Lviv Theological Seminary of the UGCC and the Theological Academy under the direction of Rector Yosyf Slipy (1926-1939)]. Lviv: “Lohos”, 2017. Vyp. 27. pp. 288–302 [in Ukraine].
20. Koval I., Myroniuk I. Yaroslav Pasternak – doslidnyk starozhytnosti Ukrainy [Yaroslav Pasternak is a researcher of antiquities in Ukraine]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2006. 144 p. [in Ukraine]
21. TsDIAU, m. Lviv. [Central State Historical Archive, Lviv]. F. 451. Op. 1, Spr. 75. Prohramy vykladiv Hreko-katolytskoi bohoslovskoi akademii. p.7 [in Ukraine]

Статтю подано до редакції 07.05.2018 р.